

Jurnal rusesc
Anna Politkovskaia
Cu o prefață de Jon Snow

Cuprins

Prefață

Partea întâi: Moartea democrației parlamentare ruse (decembrie 2003 – martie 2004)

Partea a doua: Marea criză politică din Rusia (aprilie – decembrie 2005)

Partea a treia: Iarna și vara vrăjbei noastre (ianuarie – august 2005)

Chiar îmi este frică?

Glosar

Index

1 septembrie

Cenzura și autocenzura în mass-media au ajuns la noi cote extreme și au crescut probabilitatea ca sute de adulți și copiii de la Școala Nr. 1 din Beslan, care a fost asediată de către teroriști, să moară.

Autocenzura a devenit acum meseria de a încerca să ghicești ce ai voie să spui și ce nu ar trebui să spui, pentru a rămâne în vârf. Motivația autocenzurii este să-ți asiguri un salariu mare, foarte mare. Alegerea nu este între a avea un loc de muncă sau a fi șomer, ci între a câștiga o avere sau un salariu de mizere. Orice jurnalist are posibilitatea de a trece la publicațiile de pe internet, care au, mai mult sau mai puțin, libertatea de a spune ceea ce vor, în timp ce încă mai există o serie de ziare care se bucură, de asemenea, de o relativă libertate. Însă acolo unde există libertate, există și salarii mici, plătite neregulat. Miza mare o reprezintă mass-media care face jocurile Kremlinului.

Prezentatorii de televiziune care mint cu perseverență, care nu transmit nimic din ceea ce ar putea să supere autoritățile de stat, fac acest lucru de teama de a pierde un salariu de câteva mii de dolari pe lună. Alegerea cu care se confruntă este între a purta, în continuare, costume Gucci și Versace sau a purta haine vechi, ponosite. Nu se pune problema angajamentului ideologic: singurul lor angajament este față de propria bunăstare materială. Niciun jurnalist nu are încredere în Putin, așa cum nu au avut de foarte mult timp.

Rezultatul este că ceea ce transmite NTV sunt minciuni în proporție de aproximativ 70%. Pe două posturi de televiziune oficiale, RTR și Ostankino, proporția este de 90%. Același lucru este valabil și pentru emisiunile radioului de stat.

Dacă în timpul luării de ostatici la *Nord-Ost*, televiziunile au arătat doar jumătate de adevăr, în timpul asediului de la Beslan nu au difuzat decât minciuni oficiale, cea mai semnificativă fiind afirmația că în școală existau doar 354 de ostatici. [Cifra reală a fost mai aproape de 1200 de persoane.] Asta i-a înfuriat așa de tare pe teroriști, că i-au oprit pe copii să meargă la toaletă sau să bea apă.

Cei de la NTV știau foarte bine că cifra respectivă nu era cea corectă. Directorii companiei au tănuțit știrea transmisă de propriul lor corespondent pe teren, care aflase, din surse sigure, numărul real al ostaticilor. Așa cum a declarat mai târziu Leonid Parfionov, dat afară de la NTV la 1 iunie, a existat doar un singur adevăr transmis pe NTV în timpul crizei din Beslan. Asta s-a întâmplat după ce a început asaltul, când au fost scoși din clădire copiii morți și răniți și când s-au văzut bucăți de carne împrăștiate peste tot; reporterul care vorbea la cameră în acel moment a proferat o înjurătură rusească neaoșă, care caracteriza cu exactitate ceea ce se întâmpla acolo.

Beslan a reprezentat culmea rușinii acestei autocenzuri trădătoare, trădătoare pentru că i-a trădat pe oamenii care au plătit asemenea minciuni cu viețile lor. Locuitorii din Beslan i-au atacat pe

reporterii televiziunilor de stat deoarece minciunile lor, un fapt obișnuit de-acum în epoca Putin, începuseră să-i coste viața femeilor și a copiilor pe care îi cunoșteau. Înainte, numai locuitorii Ceceniei au trăit asemenea experiențe. Acum era timpul ca și alții să înțeleagă.

3 septembrie

Există 331 de morți în urma luării de ostatici la școala din Beslan.

4 septembrie

Redactorul-șef de la *Izvestia*, Raf Șakirov, a fost demis. Era un carierist: nu un revoluționar, nu un disident, nu un militant pentru drepturile omului. A fost demis pentru că doar o singură dată nu a intuit noua ideologie de stat, ceva ce nu ar mai trebui explicat literă cu literă. *Izvestia* a publicat un reportaj fotografic extrem de obiectiv despre asediul de la școala din Beslan. Autoritățile s-au plâns ca a fost prea șocant.

Izvestia nu este un ziar de stat – este proprietatea oligarhului Potanin –, dar nori de furtună s-au adunat deasupra lui Potanin la fel ca cei care s-au adunat deasupra lui Hodorkovski. Prin concedierea lui Șakirov, Potanin speră, probabil, că este din nou în termeni buni cu Putin și cu Kremlinul.

*

După Beslan, au existat cel puțin manifestări timide ale opoziției față de regimul de mitomanie și lașitate al autorităților. În intervalul cuprins între decembrie 2003 și 1 septembrie 2004, notabilă a fost doar o mișcare de disidență reticentă, pe jumătate înăbușită, dar după masacru, a început să apară un oarecare fel de protest public. Până pe 1 septembrie, nimeni nu a fost dispus să recunoască faptul că serviciile secrete erau interesate doar de împărțirea prăzii naționale. După baia de sânge de la Beslan, pe 3 septembrie, mulți și-au dat, în cele din urmă seama că sunt lipsiți de protecție. Puteau fie să se prefacă, în continuare, că președintele se bucura de un grad sporit de popularitate, fie să-și protejeze propriii copii.

10 septembrie

În Rusia se află în curs de dezvoltare nu o clasă de mijloc stabilă, ci o nouă clasă socială formată din părinții ai căror copii au murit în timpul actelor de terorism. Ei formează aproape un partid, al cărui manifest principal este de a solicita o anchetă reală și aprofundată cu privire la tragedia care a avut loc la Școala numărul 1 din Beslan.

Primii care au ajuns în Beslan după catastrofă au fost părinții ostaticilor care au murit la *Nord-Ost*. Printre ei s-a numărat și moscovitul Dmitri Milovidov. În octombrie 2002, el și-a pierdut fiica de 14 de ani, Nina, la teatrul Dubrovka. A dus la Beslan o mână de pământ de la *Nord-Ost*, din Moscova, și a adus înapoi cenușă de la școala asediată. Mi-a arătat acest amestec păstrat într-o cutie mică, transparentă.

– Am răzuit puțină cenușă din cea care se află în continuare pe podeaua școlii. Puteți vedea că sunt urme din carcasa unui cartuș și de gloanțe dum-dum, chiar dacă acestea sunt interzise, un creion ascuțit cu atenție, paginile carbonizate ale unui manual. Toate acesta sunt acoperite de cenușa închisă la culoare, și ar fi mai bine să nu întrebăm de unde provine această cenușă.

– De ce merg acolo părinții victimelor de la *Nord-Ost*? Trebuie să fi fost foarte dificil pentru voi.

– Am adunat bani, treizeci și șapte de mii de ruble, și am decis să-i înmânăm personal. Ne-am gândit că propria noastră experiență tristă, de a fi nevoiți să supraviețuim după moartea copiilor noștri, ar putea fi de ajutor. Noi am supraviețuit cu greu, bazându-ne doar pe propriile noastre resurse, abandonăți de către stat.

Există și un alt motiv: cu ceva mai bine de un an în urmă, am fost să vorbesc cu Tania Haziieva – soțul ei a fost muzician în spectacolul *Nord-Ost* și a murit, lăsând-o să aibă grijă de mica Sonia și de Tania. Ea a fost prima dintre noi care a câștigat un proces juridic prin care a pretins despăgubiri materiale. Tania mi-a spus atunci, în iunie 2003: „Trebuie să știu că, dacă mâine una dintre fiicele mele urmează să fie luată ostatică la școală, viața ei ar fi atât de scumpă, încât nici FSB-ul, nici statul nu și-ar putea permite să mă recompenseze pentru că a lăsat-o să moară.” Știți, simțim astăzi că nu am reușit să preîntâmpinăm evenimentele de la Beslan. Eu le văd ca pe un final alternativ la *Nord-Ost*: „Vedeți ce vi s-ar fi întâmplat dacă ați fi fost blocați în acel teatru și noi nu am fi folosit gazul toxic.” Este ca și cum ar fi dorit să-i dea Rusiei o lecție. Am mers la Beslan ca să le spunem oamenilor de acolo: „Iertați-ne pentru că nu am făcut suficient ca să evităm tragedia voastră.”

– De ce credeți că au cea mai mare nevoie acum oamenii din Beslan? De bani?

– Nu. De înțelegere.

– Există prea puțini psihiatri?

– Sunt destul de mulți în spitale, dar de cele mai multe ori, tinerii medici stagiaari sunt cei care merg pe la casele oamenilor. Este greu să-ți deschizi inima în fața lor. Problema oamenilor din Beslan este identică cu a noastră. Mulți nu doresc consiliere. Vor doar să plângă unul pe umărul celuilalt.

– Dar ați avut sentimentul că, fiind oameni care au trecut prin ceva similar, sunteți mai aproape de ei decât psihiatrii?

– Bineînțeles. Au vrut să vorbească cu noi, dar nu pentru a se plânga. Ne-au întrebat la ce concluzii a ajuns ancheta evenimentelor de la *Nord-Ost*. A existat vreun răspuns justificat cu privire la întrebarea cum de s-a putut întâmpla așa ceva? Este deja evident că această tragedie nu poate doar să intre în uitare. Pe garduri stă scris cu graffiti „Moarte ingușilor” sau alte îndemnuri și mai puternice decât ăsta. Nimeni nu le curăță. Peste tot am auzit de oameni care promit în sinea lor să se răzbune. A avut loc o întâlnire a tinerilor cât timp am fost acolo și era clar că asta a fost tema reuniunii. Au avut cele mai rele lucruri de spus despre președintele Dzasohov, iar ceea ce au spus despre Putin nu merită repetat.

– Este adevărat că au resentimente și față de jurnaliști?

– Da. Și noi eram la fel. În primele luni de după tragedia de la Dubrovka, la vederea jurnaliștilor spuneam: „Atenție, vin vulturii.” Abia mult mai târziu am început să-i vedem nu ca pe niște vulturi, ci ca pe niște anchetatori, fără de care nu am fi cunoscut niciodată adevărul despre scufundarea submarinului *Kursk* sau despre realitatea celor întâmplate la *Nord-Ost*.

– La cine se așteaptă oamenii din Beslan să le ofere o anchetă corectă?

– Au încredere doar în propriile familii. Se așteaptă să aibă loc o anchetă, dar, așa cum spun mulți, „din Rusia” – cu alte cuvinte, de la stat. Am trecut, totuși, prin *Nord-Ost*. Știm că nu se va întâmpla așa ceva.

– Care este principala impresie cu care vă întoarceți de la Beslan?

– Trăim în Moscova, un oraș mare. Beslanul este un oraș întreg în doliu.

13 septembrie

După Beslan, agențiile de securitate din Caucazul de Nord, pentru că nu au reușit să preîntâmpine atacul terorist, fac acum mare caz de combaterea terorismului. Ucid sau arestează pe oricine cred că ar putea fi implicat serios în acte de terorism.

Cum fac asta? Succesul sau eșecul vânătorii de oameni se măsoară în primul rând prin câți

„teroriști” sunt capturați. Drepturile omului și respectul față de lege sunt aruncate pe geam. O mărturie este o dovadă de vinovăție, iar în cazul în care un suspect a fost ucis, nu mai ai nevoie nici de ea. Este o repetiție exactă a ceea ce a avut loc atunci când o a fost lansată o „operațiune antiteroristă” după asasinarea liderului Partidului Comunist, Serghei Kirov, pe 1 decembrie 1934. La fel ca și atunci, orice încercare de a sugera că un lucru este greșit și că ar trebui, poate, să existe mai mult respect pentru lege este interpretat de supporterii „metodelor radicale și eficiente” ca o dorință de a-i proteja pe criminali.

Reprezentanții Comitetului Internațional al Crucii Roșii nu au voie să viziteze celulele în care sunt ținuti „teroriștii”. Nu există nicio supraveghere legală de către procuratură, și, desigur, niciun sistem judiciar independent atunci când vine vorba despre aceste cazuri de pedepsire rapidă a teroriștilor. Nimeni nu are de gând să investigheze dacă o unitate de operațiuni speciale a avut suficiente justificări atunci când a omorât pe cineva. Este o zonă situată complet în afara legii, incapabilă să-i pedepsească pe cei vinovați și să-i achite pe cei nevinovați. Valul principal al „antiterorismului” post-Beslan s-a revărsat peste Ingușetiei, deoarece în grupul care a asediat școala au existat mulți inguși. Și, nu mai este nevoie să o spunem, peste Cecenia.

Rezultatul previzibil a fost că, pe tot parcursul toamnei, ca reacție la acest „antiterorism”, s-a intensificat adevăratul terorism subteran. Uciderea sau condamnarea pripită a nevinovaților le dă mână liberă criminalilor autentici să pregătească noi infracțiuni, pentru care nu au nevoie decât să-și îmbunătățească metodele de conspirație. Mai mult decât atât, mișcarea subterană este populată de către cei care au suferit pe nedrept sau care încearcă să-și răzbune rudele. Pentru alții, a pune mâna pe arme este principala formă de protest cu caracter personal împotriva fărâdelegilor comise de forțele de securitate.

Acest fenomen se poate numi oricum, numai o operațiune contrateroristă nu. El implică formele cele mai monstruoase de teroare. Adevărul este că, după ce luptătorii au preluat Ingușetia pentru o noapte, în iunie 2004, forțele de securitate au declanșat un adevărat măcel, ucigând și luând ostatici o mulțime de oameni nevinovați, la întâmplare, iar rezultatul a fost asediul de la Beslan.

Între timp, înalții oficiali ceceni sărbătoresc. La câteva zeci de kilometri distanță sunt îngropate victimele de la Beslan, dar Alu Alhanov, nou „alesul” președinte, a decis să sărbătorească nașterea fiului prim-ministrului printr-o zi de curse de cai.

În Țentoroi, în spatele sistemelor intense de securitate, actualii favoriți ceceni ai lui Putin se bucură de viață. Suitele lor îi încurajează prin toate mijloacele. Rar se întâmplă să treacă o zi fără a se distra, în vreun fel sau altul, pentru a demonstra că în Cecenia s-a instalat pacea. Nici măcar evenimentelor de la Beslan nu le este permis să le strice plăcerea, nici chiar moartea tuturor acelor copii, pe care îi au pe conștiință cei trei păgâni, Kadârov, Alhanov și Abramov. La urma urmei, ei au fost cei care i-au asigurat pe Putin și pe toți ceilalți, chiar până la 1 septembrie, că în Cecenia nu a mai rămas picior de bandit și că îl vor captura pe Basaev în orice moment. Beslan ne-a arătat care era situația reală.

Una dintre cauzele multiplelor probleme sociale ale Rusiei este acest cinism diabolic din partea autorităților, care se complac într-o realitate complet falsă. Cetățenii Rusiei nu se ridică împotriva acestui cinism. Ei se retrag în propriile lor cochilii, devenind lipsiți de apărare, fără cuvinte și timorați. Putin știe acest lucru și recurge la un cinism sfruntat ca la o tehnică antirevoluționară care funcționează cel mai bine în Rusia.

Înmormântările nu s-au terminat încă, dar Putin este deja ocupat. El a informat guvernul și țara că, în viitor, liderii regionali nu vor mai fi aleși, ci numiți de el personal. Numirea va trebui să fie ratificată de parlamentele regionale, dar dacă deputații locali nu reușesc de două ori să aprobe alegerea candidaților propuși de el, parlamentul însuși poate fi dizolvat.

Există de mai mult timp zvonuri despre dorința lui Putin de a desființa alegerile directe pentru funcția de guvernator, poate și pentru că unii gândesc pe cont propriu. Una dintre metodele prin care opoziția poate rămâne eficientă constă în încheierea unei înțelegeri între regiuni, dacă acest lucru s-a dovedit imposibil cu administrația prezidențială de la Moscova.

Putin susține că motivul pentru anularea alegerii guvernatorilor este dat de amenințarea venind din partea terorismului. O asemenea exploatare cinică a cataclismului de la Beslan pentru rezolvarea problemelor sale pur politice și practice este neașteptată, chiar și din partea lui Putin. Dar nu s-a auzit nici măcar un murmur de protest.